

DOMINGU RAMOS – TINAN A

Tema

Liturjia domingu ikus Kuarezma nian konvida ita atu kontempla Maromak ne’ebé, tan domin, tuun mai hasoru ita, fahe ita-nia umanidade, halo An sai ema nia atan, husik ema oho Nia atu manán egoízmu no salan. Krús apresenta mai ita lisaun aas liu, ain-hakat ikus iha dalan moris foun nian, ne’ebé iha Jezús, Maromak propoin mai ita: saran moris tanba domin.

Leitura dahuluk apresenta mai ita profeta anónimu ida, Maromak bolu atu fó sasin iha NASAUN sira leet Liafuan salvasaun nian. Maski hasoru terus no persegisaun, profeta ne’e konfia iha Maromak no konkretiza, ho fidelidade boot, Maromak nia projeto sira. Sarani sira iha tempu uluk haree iha “atan” ne’e Jezús nia figura.

Leitura daruak apresenta mai ita Kristu nia ezamplu. Nia hakribi egoízmu no foti-an, atu hili obediénsia ba Aman no servisu ba ema sira, to’o saran moris rasik. Maromak nia Liafuan propoin dalan moris ida-ne’e mai ita.

Evanjellu konvida ita atu kontempla Jezús nia terus no mate: momentu aas liu moris nian, atu soi ita ema sira husi buat hotu ne’ebé lori egoízmu no moris-atan. Iha krús, revela tiha mai ita Maromak nia domin, domin ida ne’ebé la rai buat ida ba an rasik, domin ida ne’ebé sai don totál.

LEITURA I – Is 50,4-7

Iha livru Deutero-Isaías (Is 40-55) nian ita hetan poema/dadolin haat (kf. Is 42,1-9; 49,1-13; 50,4-11; 52,13-53,12). Poema sira-ne’e apresenta figura enigmática ida: “Jahwéh nia atan”. Atan ne’e simu misaun ida husi Maromak no misaun ne’e kona-ba Maromak nia Liafuan no soi carácter universál; misaun ne’e nia tenke konkretiza liuhusi sofrimentu, terus no abandonu inkondisionál ba Liafuan no Maromak nia projeto sira. Maski nia misaun sei remata ho insusesu, profeta nia terus ne’e la leet de’it: nia iha valór kasu-salan no makso’n nian; husi ninia sofrimentu sei mai perdaun ba Povu nia salan. Maromak apresia profeta nia sakrifísiu no fó prémiu ba nia, hodi foti nia iha ema hotu nia oin, halo nia manán ninia funubalu sira.

Sé loos profeta ida-ne’e? Ita la hatene; maski nune’e, figura ne’ebé poema sira-ne’e apresenta sei simu naroman husi Jezús Kristu nia roman, Ninia moris, Ninia destinu.

Testu ne’ebé ohin propoin mai ita mak knananuk datoluk “Jahwéh nia atan nian”.

MENSAJEN

Testu ohin nian haktuir personajen anónimu ida nia liafuan sira, hodi ko’alia kona-ba misaun Maromak haraik ba nia. Nia la hanaran an “profeta”; maibé, haktuir ninia vokasaun ho elementu típiku sira relatu profétiku vokasaun nian.

Uluknanai, misaun ne’ebé “profeta” ne’e simu husi Maromak mak haklaken Liafuan. Profeta mak ema Liafuan nian, husi nia Maromak ko’alia. Maromak mak fó forma ba profeta nia moris no nia la opoin rezisténsia ba bolun no mós ba Liafuan ne’ebé Maromak konfia ba nia; ninia atitude tenke ida rona nafatin nian, atu bele apresenta ho fidelidade, Maromak nia Liafuan ba ema sira.

Daruak, misaun profética konkretiza iha sofrimentu no iha terus. Tema ne'e mak nafatin mosu iha literatura profética: haklaken Maromak nia proposta sira provoka rezisténsia ne'ebé dalabarak nia konsekuénsia mak terus no persegisaun. Maski nune'e profeta la rezigna an; paixaun/domin ba Liafuan boot liu sofrimentu.

Datoluk, profeta iha konfiansa iha Na'i, ne'ebé la husik mesak ema ne'ebé Nia rasik bolu. Serteza katak nia la mesak, maibé Maromak nia kbiit hamutuk ho nia, halo profeta sai forte liután duké terus, persegisaun.

LEITURA II – Fil 2,6-11

Sidade Filipos nian mak sidade próspera ida, ho populasaun maioria veteranu tropa romanu sira. Sidade ne'e organiza tuir maneira Roma nian, no depende diretamente ba imperadór; nune'e mak nia goza priviléjiu hanesan ho sidade sira Itália nian. Komunidade sarani, ne'ebé Paulo funda, mak komunidade laran-manas ida, laran-luak, komprometida, nafatin iha atensaun ba Paulo no Igreja seluk nia nesesidade (hanesan kolecta sira halo ba Igreja Jerusalém nian – kf. 2 Cor 8,1-5). Paulo iha afetu/domin espesiál ba komunidade ne'e. Maski iha sinál positivu sira-ne'e, komunidade la'ós perfeita... Dezapegu, haraik-an no simplisidade la'ós valór sira ne'ebé ema boot riku komunidade nian sira apresia.

Iha enkuadramentu ida-ne'e mak ita koloka testu leitura ohin nian. Paulo konvida Filipense sira atuenkarna valór sira ne'ebé marka Kristu nia moris; tanba ne'e nia utiliza knananuk ida (pré-paulinu), ne'ebé sarani sira resita iha selebrasaun litúrjika sarani sira-nian. Paulo ho knananuk ne'e apresenta ba sarani Filípos nian, Kristu nia exemplu.

MENSAJEN

Motivu knananuk nian mak Kristu Jezús ne'ebé temi iha inísiu no finál inu ne'e nian. Filipense sira, nu'udar kristaun, ne'e katak Kristu mak protótipu no tuir ilas ne'e mak sira tenke konfigura an. Oinsá loos exemplu Kristu nian?

Uluknanai knananuk ne'e hatudu kontraste entre Adão (ema ne'ebé hakarak sai hanesan Maromak no dezobedese Nia – kf. Gn 3,5.22) no Kristu (Ema Foun, ne'ebé hatán ho haraik an no obediénsia ba Aman). Adão nia atitude lori frakasu no mate; Jezús nia atitude lori glória no moris.

Knananuk define “despojamentu” (“kenosis”) Kristu nian ho modu presizu: la foti An ba ninia kondisaun divina, maibé aseita sai ema, hodi asume ho haraik-An kondisaun umana, atu serví, atu fó moris, atu revela Aman. Maski nia Maromak no kontinua sai Maromak, Nia aseita atu tuun atu hasoru ema sira, sai servidór hodi garante moris foun ba ema sira. “Hatuun An” ida-ne'e sai eskándalu boot: Jezús aseita mate ne'ebé aat liu – mate iha krús – atu hanorin lisaun boot servisu nian, domin radikál, entrega totál moris nian.

Entrega an totál ba Aman nia planu la'ós frakasu ida: Kristu nia obediénsia no entrega ba Aman nia projeto rezulta moris-hi'as no glória. Konsekuénsia ba Ninia obediénsia, domin no saran An, mak Maromak foti nia ba “Kyrios” (“Na'i” – naran ne'ebé, Antigu Testamento, troka ba Maromak nia naran ne'ebé labele temi); noumanidade tomak (“lalehan, rai no infernu sira”) rekoñese Jezús nu'udar “Na'i” be ukun rai tomak no prezide istória.

Iha-ne'e Paulo halo apelu ba Filipense sira no fiar-na'in hotu atu iha haraik-an, dezpojamentu, saran moris: saran hotu tenke halo tuir Kristu nia exemplu, atan terus-na'in no haraik an, ne'ebé halo nia moris sai don ida ba ema hotu. Dalan ne'e la hamohu ema, maibé lori nia ba glória, ba moris nakonu.

EVANJELLU – Mt 26,14 - 27,66

Evanjellu Mateus nian hahú hodi apresenta Jezús (kf. Mt 1,1-4,22). Hafoin mai Jezús nia anúnsiu sentrál: ho liafuan no jestu, Jezús haklaken mundu foun ne’ebé Nia hanaran “Reinu lalehan” (kf. Mt 4,23-9,35). Husi anúnsiu “Reinu” nian moris komunidade eskolante sira-nian – katak, moris grupu ida ne’ebé asimila Jezús nia proposta sira (kf. Mt 9,36-12,50). Eskolante sira mak “komunidade Reinu” nian: Jezús hanorin sira, forma sira iha mentalidade “Reinu” nian, no haraik ba sira misaun atu fó sasin kona-ba “Reinu”, bainhira Jezús bá ona (kf. Mt 13,1-17,27). Iha parte finál Evanjellu nian, Mateus descreve Jezús ninia haketak an husi judaízmu (kf. Mt 18,1-25,46) no Jezús nia dalan ikus: terus, mate no moris-hi’as (kf. Mt 26,1-28,15).

Leitura ohin nian haktuir Jezús nia paixaun. Anúnsiu Reinu nian xoke ho mentalidade opresaun nian, nune’e, lori ba krús no ba mate; maibé la para iha mate: moris-hi’as mak prova katak Jezús mai husi Maromak no simu mandatu husi Aman atu nakfilak realidade mundu nian iha “Reinu lalehan”.

MENSAJEN

Ita tenke komprende Jezús nia mate iha kontestu ninia moris nian. Jezús hatene nanis katak Aman bolu Nia ba misaun ida: haklaken mundu foun, justisa, dame no domin nian ba ema hotu. Atu konkretiza projetu ne’e, Jezús la’o tuir dalan sira Palestina nian hodi “halo di’ak” no haklaken katak mundu foun besik daudaun. Nia hanorin katak Maromak mak domin no la esklui ema ida, maski maksalak sira; Nia hanorin atu labele marjinaliza leprozu sira, paralítiku sira, ema delek sira, basá Maromak la fó malisan ba sira; Nia hanorin katak ema kiak no eskluidu sira mak Maromak nia preferénsia no sira-ne’e mak iha fuan disponivel liu atu simu “Reinu”; no fó hanoin ba ema “riku” sira katak egoízmu, orgullu, autosufisiénsia, taka an lori ba mate.

Jezús nia projetu libertadór xoke ho klima egoízmu nian, opresaun nian ne’ebé domina mundu. Autoridade política no religioza sira sente Jezús nia denúnsia inkomoda sira: sira la dispostu atu hakribi mekanizmu sira ne’ebé asegura podér, influénsia, domíniu, priviléjiu ba sira; sira la dispostu atu aseita konversaun ne’ebé Jezús propoin. Tanba ne’e, sira kaer Jezús, tesia lia ba Nia no hedi Nia ba krús ida.

Jezús nia mate mak konsekénsia lójika husi anúnsiu “Reinu” nian: rezultadu mak tensaun no rezisténsia sira ne’ebé proposta “Reinu” nian provoka entre sira ne’ebé domina mundu.

Ita mós bele dehan katak, Jezús nia mate mak nia moris nia tutun; afirmasaun ikus maibé radikál no loos liu (tanba marka ho raan), kona-ba buat ne’ebé Jezús haklaken ho liafuan no jestu sira: domin, don totál, servisu.

Iha krús, mosu Ema Foun, protótipu ema ne’ebé hadomi ho modu radikál. Tanba hadomi mak Ema Foun ne’e asume nu’udar misaun luta hasoru salan – katak kauza objetiva sira ne’ebé hamosu ta’uk, injustisa, terus, esplorasaun no mate. Nune’e, krús mantein dinamizmu mundu foun nian – dinamizmu “Reinu” nian.

Aleinde reflesaun jerál kona-ba sentidu Jezús nia terus no mate, di’ak mós atu haree dadus sira ne’ebé eskluzivu Mateus nia versaun kona-ba paixaun.

- Mateus insiste iha faktu katak akontesimentu sira ne’e atu kumpre Eskritura sira (kf. Mt 26,24.30.54.56;27,9). Maski la refere ho modu esplísitu ba kumpre Eskritura, Mateus liga akontesimentu Jezús nia terus no mate ho faktu sira Testamentu Tuan nian, atu hatudu katak Jezús nia terus no mate halo parte Maromak nia projetu. Insisténsia kona-ba kumpre Eskritura sira tanba Mateus hakerek ba sarani sira mai husi judaízmu; nune’e mak Mateus halo

referénsia ba sitasaun no promesa Testamentu Tuan nian – ne’ebé judeu sira dekór didi’ak – atu hatudu katak Jezús mak Mesias ne’ebé profeta sira haklaken no ninia destinu liuhusi don moris nian.

- Marcos (kf. Mc 14,47) no Lucas (kf. Lc 22,50-51) mós haktuir oinsá, iha Getsemani, iha altura ne’ebé ema kaer Jezús, elementu grupu nian ida ho surik hakanek amlulik-boot nia atan ida. Maski nune’e, Mateus de’it mak aprezenta Jezús kondena ho modu esplísitu jestu ne’e, hodi esplika katak Aman nia projetu la liu husi violénsia, maski kontra agressór sira (kf. Mt 26,51-54). Aman nia dalan liuhusi domin no husi don moris nian; tan ne’e, eskolante sira labele uza violénsia. Maski atu defende kauza justa ida. Hanorin ida-ne’e, iha kontestu ne’e, soi kbiit espesiál ida, tanba Jezús rasik nu’udar vítima inosente violénsia nian mak afirma katak ho modu absolutu Nia rekuza violénsia: “Reinu” Maromak nian nunka bele liu husi eskema violénsia nian, impozisaun nian, podér no prepoténsia nian. Iha lójika “Reinu” nian, finalidade sira nunka justifika meiu sira.
- Mateus mesak aprezenta Pilatos nia feen nia mehi (kf. Mt 27,19) no hahalok fase liman husi parte prokuradór romanu ne’e nian (kf. Mt 27,24). Iha finalidade rua atu haktuir partikularidade sira ne’e: husi sorin ida, Mateus hakarak hatudu momoos katak Jezús inosente no romanu sira rasik rekoñese faktu ne’e; husi parte seluk, Mateus sujere katak la’ós impériu romanu, maibé judaízmu rasik mak rejeita Jezús no ninia proposta “Reinu” nian. Fraze ne’ebé, iha kontestu Jezús nia julgamentu nian, Mateus atribui ba Povu (“nia raan fakar iha ami no iha ami-nia oan sira nia leten” – Mt 27,25) tenke mós haree iha enkuadramentu ne’e nia laran. Halo nune’e, Mateus esplika – ba sarani sira mai husi judaízmu – tanba sá mak judaízmu nu’udar konjuntu la tama iha “Reinu”: judaízmu rejeita Jezús no hakarak elimina Ninia proposta.
- Esluzivu Mateus nian kona-ba faktu sira akompañá Jezús nia mate: “teki-tekir hena templa nian naklees fahe ba rua, husi leten to'o kraik. Rai nakdoko, fatuk sira nakfera; rate sira nakloke. Ema santu sira barak nia isin mate moris fali, sira ne'e, liu tiha Jezús nia moris-hi'as, sai husi rate no tama iha sidade santa hodi mosu ba ema barak” (Mt 27,51-53). Liuhusi elementu sira ne’e, Mateus hakarak subliña importánsia momentu ne’e nian. Ne’e mak tipu sinál sira ne’ebé, tuir tradissaun apokalíptika, sei mosu molok Maromak nia manifestasaun, iha tempu ikus. Sinál sira-ne’e hatudu, katak, maski Jezús hanesan hatudu frakasu, maibé Maromak horik ho Nia, manifesta An nu’udar makso’ik no libertadór nia Povu nian.
- Ikusnian, Mateus mesak haktuir epizódiu “guarda” eh soldadu sira ne’ebé hein rate (kf. Mt 27,62-66). Provavelmente, Mateus nia relatu ne’e iha finalidade apolojética... Ba sarani sira, rate mamuk mak evidénsia katak Jezús moris hi'as; maibé ba grupu judeu balun sira hahú halo namkari rumór/gossip katak eskolante sira mak na’ok Jezús nia isin. Mateus buka esplika rumór nia orijen no nega rumór ne’e ho kbiit tomak.